

Asia Tekijänoikeus diaarikaavaan, arkistokaavaan ja arkistointiohjeisiin

Hakija NN

Annettu 19.3.2001

SELOSTUS ASIASTA

Lausuntopyyntö

NN (jäljempänä hakija) on 29.6.2000 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa kysymyksistä, jotka liittyvät tekijänoikeuteen työsuhteessa sekä diaarikaavan, arkistokaavan ja arkistointiohjeiden laatijan tekijänoikeuteen.

Hakija kysyy,

- 1) kuuluuko tekijänoikeus työsuhteessa tehtyyn diaarikaavaan ym. sen laatijalle (arkistonhoitaja) vai onko tekijänoikeus siirtynyt työnantajalle, kun arkistonhoitaja on palkattu,
- 2) jos tekijänoikeus ei ole siirtynyt työnantajalle, mikä on arkistonhoitajan tekijänoikeuspalkkio,
- 3) kenelle tekijänoikeus kuuluu sen jälkeen, kun arkistonhoitajan työsuhde kyseiseen työnantajaan päättyy,
- 4) jos tekijänoikeus on siirtynyt työnantajalle, kuinka kauan tekijänoikeus on voimassa,
- 5) miten tekijänoikeus määräytyy, jos arkistonhoitaja on palkattu nimenomaan tekemään diaarikaavaa ym.,
- 6) voiko työnantaja halutessaan antaa arkistonhoitajan laatiman diaarikaavan ym. ulkopuoliselle järjestölle tai muulle organisaatiolle,
- 7) jos työnantajalla ei ole oikeutta antaa arkistonhoitajan laatimaa diaarikaavaa ym. ulkopuoliselle ja näin kuitenkin tapahtuu, mikä on arkistonhoitajan tekijänoikeuspalkkio ja
- 8) jos diaarikaava ym. laaditaan työryhmässä, onko tekijänoikeus diaarikaavan ym. luonnoksen tehneellä arkistonhoitajalla vai arkistonhoitajalla ja työryhmällä yhdessä.

Taustaa

Hakija on oheistanut lausuntopyyntöönsä esimerkkitapauksia omista työsuhteistaan eri työnantajien palveluksessa. Lausuntopyynnön liitteenä on hakijan lausuntopyyntönsä mukaan laatimia diaari- ja arkistokaavoja sekä -ohjeita seuraavasti:

- 1) Liitto A ry:n arkistokaavio, yhteensä 97 sivua, tietoja yhteensä noin 600 kappaletta, sisältää taulukon muodossa olevat ohjeet eri osastojen asiakirjojen säilyttämisestä, jaottelu on tehty asiakirjasarjojen mukaan, päiväys puuttuu,
- 2) Liitto A ry:n Vaasan piirin ja Seinäjoen aluetoimiston arkistokaavio, yhteensä 9 sivua, tietoja yhteensä 78 kappaletta, sisältää taulukon muodossa olevat ohjeet asiakirjojen säilyttämisestä, jaottelu on tehty asiakirjasarjojen mukaan, päivätty 18.3.1998,
- 3) Liitto B ry:n arkistokaava, yhteensä 13 sivua, tietoja yhteensä 81 kappaletta, sisältää taulukon muodossa olevat ohjeet asiakirjojen säilyttämisestä sekä Liitto A ry:n arkistosäännön, päivätty 4.4.1990,
- 4) Liitto C:n diaarikaava, luonnos, yhteensä 10 sivua, sisältää listan liiton toiminoista asiaryhmittäin, päivätty 29.5.2000,
- 5) Arkistojen seulominen, ohje, yhteensä 9 sivua, sisältää listan pysyvästi säilytettävistä asiakirjoista, jaottelu on tehty liiton eri toimintojen mukaan, päivätty 29.6.2000.

Hakijan mukaan diaari- ja arkistokaavan laatiminen vaatii organisaation ja sen tehtävien sekä niihin liittyvien asiakirjojen hyvää tuntemusta. Työ edellyttää organisaation tehtävien ja niihin liittyvien asiakirjojen läpikäyntiä. Se tehdään haastatteleamalla organisaatiossa toimivia henkilöitä ja tutustumalla organisaation toimintakertomuksiin, historiikkeihin ym. Diaarikaavoja ym. laativien henkilöiden koulutus on hakijan mukaan yleensä soveltuva akateeminen tutkinto.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi seuraavaa. Tekijänoikeussuojaa saavia teoksia voidaan luoda myös toisen palveluksessa eli työ- tai virkasuhteessa. Tekijänoikeuslakiin (TekijäL, 404/1961) ei kuitenkaan sisälly yleisiä säännöksiä siitä, kenelle tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun teokseen kuuluu ja miten sitä voidaan hyödyntää. On mahdollista, että tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun teokseen siirtyy työntekijältä työnantajalle työsopimussuhteen johdosta.

TekijäL sisältää yhden tekijänoikeuden siirtymistä työ- tai virkasuhteessa koskevan olettasäännön. TekijäL 40 b §:n 1 momentin mukaan jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle. Momentin 2. lauseen mukaan sama koskee vastaavasti myös virkasuhteessa luotua tietokoneohjelmaa ja siihen välittömästi liittyvää teosta.

Tekijäl 40 b §:n 3 momentin mukaan mitä säädetään tietokoneohjelmasta, sovelletaan vastaavasti työ- ja virkasuhteesta johtuvia tehtäviä täytettäessä luotuun tietokantaan. Tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun tietokantaan sekä tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen voi siten siirtyä työntekijältä työnantajalle työsopimussuhteen johdosta.

Tekijäl 27 §:n 3 momentista ilmenee, että lain 40 b §:ää sovelletaan vain, jollei toisin ole sovittu. Tekijäl 40 b §:n soveltamisen voi syrjäyttää esimerkiksi työntekijän ja työnantajan välillä tehty suullinen sopimus.

Hakija on laatinut lausuntopyyntöönsä liittämät asiakirjat työsopimussuhteessa eri työnantajiin.

Tekijänoikeusneuvoston tehtävänä on antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto ei voi toimivaltansa puitteissa esimerkiksi tulkita tehtyjä sopimuksia. Sanottu koskee myös sen selvittämistä, kenelle mahdollinen tekijänoikeus hakijan työsopimussuhteissaan luomiin asiakirjoihin kuuluu.

Muutoin tekijänoikeusneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijäl:n 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijäl 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna.

Teoksen on tekijänoikeussuojaa saadakseen ylitettävä ns. teoskynnys, eli sen on oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia.

Kirjallisten teosten kohdalla teoskynnys on melko alhainen. Kirjallisia teoksia ovat esimerkiksi romaanit, muistiot, raportit ja lehtiartikkelit. Tekijänoikeussuojan ulkopuolelle voivat jäädä esimerkiksi lyhyet uutiset, sanomalehtitiedot ja tavanomaiset ilmoitukset. Tekijänoikeussuojaa ei katsota olevan syytä antaa sellaiselle tuotteelle, joka on syntynyt täysin mekaanisen työskentelyn tuloksena tai kopioimalla jo olemassa olevia tuotteita. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle eli luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeus on Tekijäl 43 §:n mukaan voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulu-
nut 70 vuotta.

Yhteisteos

TekijäL 6 §:n mukaan jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti. TekijäL 6 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa on kyse yhteisteoksesta. Yhteisteos voi syntyä esimerkiksi ryhmätyön tuloksena. Tekijänoikeus yhteisteokseen kuuluu teoksen tekijöille yhteisesti. Kullakin tekijöistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta (TekijäL 6 §, 2. lause).

TekijäL 49 §:n mukaisesta suojasta

TekijäL 49 §:ssä säädetään ns. luettelosuojasta ja tietokantojen suojasta.

TekijäL 49 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.

TekijäL:n esitöiden mukaan TekijäL 49 §:n 1 momentin 1. kohdan mukaisen luettelosuojan edellytyksenä on yhdisteltyjen tietojen suuri määrä. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. Luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 1997/10, s. 5 - 6)

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. TekijäL 49 §:n 1 momentin nojalla suojatuiksi on katsottu esimerkiksi puhelinluettelo (1987:16), 401-sivuisen kirjan matrikkeliota (1994:20), nimipäiväluettelo (1995:11; nimiä yhteensä 752 + 587 kappaletta sekä 1996:1; nimiä yhteensä 752 kappaletta) sekä kirjojen hintaopas (1999:11; tietoja yhteensä 830 julkaisusta). TekijäL:n 49 §:n 1 momentin nojalla suojatuksi on katsottu myös 200 asiakirjamallin muodostama, tietokonelevykkeelle tallennettu kokonaisuus (1996:15) sekä 197 lippua käsittävä lippukokoelma (2000:9).

TekijäL 49 §:n 1 momentin 1. kohdan mukainen suoja tulee luettelon, taulukon tms. työn valmistajan hyväksi. Valmistaja on yleensä se juridinen tai fyysinen henkilö, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta. Suoja voi alkuperäisestikin kuulua juridiselle henkilölle. Käytännössä suuri osa luetteloista kootaan yritysten ja muiden yhteisöjen toimesta, joita on siis pidettävä kokoamiensa luetteloiden valmistajina. (Komiteanmietintö 1987:8, s. 136 - 137, SOU 1965:25, s. 391)

TekijäL 49 §:n 1 momentin 2. kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin TekijäL:iin lainmuutoksella 1998/250, joka tuli voimaan 15.4.1998. TekijäL saatiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY).

Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy direktiivin 96/9/EY 1 artiklan 2. kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy". Direktiivin johdanto-osan 17. kohdan mukaan "tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia". Kirjallisen tms. teoksen tallentaminen sellaisenaan ei kuitenkaan kuulu direktiivin soveltamisalaan (johdanto-osa, 17. kohta, viimeinen lause).

TekijäL:n esitöiden mukaan Suomen tekijänoikeuslakia voidaan soveltaa myös tietokantoihin, jotka eivät täytä kaikkia direktiivin määritelmän edellytyksiä. Sekä digitaalisessa että muussa muodossa olevat tietokannat voivat saada suojaa TekijäL:n nojalla. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 8 - 9)

Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti ja/tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi muodostua rahoituksesta ja/tai ajan, vaivannäön ja energian käytöstä (direktiivin 96/9/EY johdanto-osa, 41. kohta). Suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu myöskään tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 12)

TekijäL 49 §:n 1 momentin 2. kohdan mukainen suoja tulee tietokannan valmistajan hyväksi. Direktiivin 96/9/EY johdanto-osan 41. kohdan mukaan tietokannan valmistajana pidetään henkilöä, jonka aloitteesta ja riskillä investoinnit tehdään.

Luettelo- ja tietokantasuoja on TekijäL 49 §:n 3 momentin mukaan voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin. Suoja päättyy kuitenkin viimeistään, kun työn valmistumisvuodesta on kulunut 15 vuotta.

Lakia 1998/250, jolla tietokantojen erityissuoja lisättiin TekijäL:iin, sovelletaan sen voimaantulosäännösten mukaan myös lain 49 §:ssä tarkoitettuihin suojan kohteisiin, jotka on valmistettu ennen lain voimaantuloa. Ne TekijäL 49 §:ssä tarkoitetut suojan kohteet, jotka on valmistettu 31.12.1982 jälkeen, ovat voimaantulosäännösten mukaan suojattuja 1.1.2013 saakka.

TekijäL 49 §:n säännös ei sulje pois tekijänoikeussuojan soveltamista. Tietokanta, luettelo tai muu sellainen työ voi siten saada myös TekijäL 1 §:ssä tarkoitettua tekijänoikeussuojaa, jos tekijänoikeussuojan yleiset edellytykset täyttyvät. Tästä säädetään nimenomaan TekijäL 49 §:n 3 momentin lopussa.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että diaari- ja arkistokaavat sekä arkistointiohjeet syntyvät useimmiten ainakin tietyssä määrin mekaanisen työn tuloksena. Niiden laadintaa ohjaavat tietyt vakiintuneet säännöt ja käytännöt siitä, kuinka asiakirjoja käytetään ja säilytetään. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, etteivät lausuntopyynnössä tarkoitettut asiakirjat osoita sellaista omaperäisyyttä, että ne saisivat suojaa TekijäL

1 §:n nojalla. Ne jäävät siten tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeusneuvosto katsoo myös, ettei mikään asiakirjoista saa tietokantasuojaa TekijäL 49 §:n 1 momentin 2. kohdan nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo sen sijaan, että lausuntopyyntöön liitettyä asiakirjaa numero 1 eli Liitto A ry:n arkistokaaviota voidaan pitää TekijäL 49 §:n 1 momentin 1. kohdassa tarkoitettuna työnä, johon on yhdistelty suuri määrä tietoja. Arkistokaavio saa siten TekijäL 49.1,1 §:ssä tarkoitettua luettelosuojaa.

TekijäL 49 §:n 1 momentin 1. kohdassa tarkoitettu suoja kuuluu luettelon, taulukon tms. työn valmistajalle. Työn valmistajana pidetään sitä, joka on pannut toimeen työn kokoamisen ja joka on siitä taloudellisesti vastuussa. Liitto A ry:n arkistokaavan valmistajana on tekijänoikeusneuvostolle esitetyn aineiston perusteella pidettävä Liitto A ry:tä, joka on toimeenpannut arkistokaavan laatimisen.

Luettelon, taulukon tms. työn valmistajalla on TekijäL 49 §:n 1 momentin 1. kohdan nojalla yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin. Luettelon valmistaja voi myös luovuttaa TekijäL 49.1,1 §:n mukaiset oikeutensa edelleen kolmannelle.

Lausuntopyynnöstä ei ilmene, milloin arkistokaava on valmistunut. Mikäli se on valmistunut 31.12.1982 - 15.4.1998 välisenä aikana, se on suojattu 1.1.2013 asti. Muuten arkistokaava on suojattu 15 vuotta työn valmistumisesta, tai jos se saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa.